

L'ANTROPONÍMIA EN UN MANUSCRIT ORIOLÀ DEL SEGLE XVII

Antoni MAS I MIRALLES
Universitat d'Alacant / IIFV

1. Els objectius: la sociolingüística i l'antroponímia

L'objectiu d'aquest treball és doble; per una part, analitzar l'antroponímia que enregistrem en un determinat text i, per l'altra, assajar un intent de relació entre la sociolingüística i l'antroponímia. En principi, un recull antroponímic esdevé una bona base de dades per a poder aplicar-hi anàlisis des d'òptiques diverses; des de la història de la llengua, la dialectologia, l'etimologia, la demografia, etc., fins a arribar també a la sociolingüística. Aquest darrer és l'àmbit d'estudi que intentarem desplegar en aquest treball.

D'antuvi, cal tenir en compte que si analitzem el nom propi de les persones des d'una perspectiva de la llengua, podrem observar com el caràcter identificador que s'estableix entre el nom i la persona possibilita l'anàlisi lingüística d'aquests elements onomàstics de manera diferent a l'anàlisi de la resta de noms comuns que trobem en qualsevol vocabulari, ja que la relació que es produeix entre significat i significant no és la mateixa en els noms propis que en els noms comuns.

Des d'una perspectiva sociolingüística, doncs, podem observar com en una situació de multilingüisme aquest caràcter identificador del nom propi encara pren unes connotacions més complexes. En primer lloc, hem d'assenyalar que les situacions de contacte lingüístic provoquen l'aparició d'interferències de tot tipus, és a dir, ortogràfiques, fonètiques i morfològiques tant en els prenom o noms de pila com en els cognoms. Aquestes interferències sempre tindran una única direcció, ja que és la llengua dominada la que es veu gairebé sempre interferida per l'estructura de la llengua dominant. En segon lloc, aquesta interferència pot arribar també a la substitució lingüística, quan els prenom de les llengües minoritzades són reemplaçats per les formes de les llengües dominants, fenomen que fins i tot en casos extrems també es pot produir en els cognoms

Aquests pressupòsits esmentats ens ajuden a establir un marc teòric

sociolingüístic més ampli sobre les relacions entre els parlants i el seu nom. En principi, la norma general de qualsevol comunitat lingüística estableix que el nom d'un individu es realitza normalment amb la llengua pròpia. A partir d'aquí, i com ja hem ressaltat en un altre treball (Mas & Montoya, 1999), podem apuntar que aquesta relació entre el nom del parlant i la llengua possibilita la tipologia de casos següents:

- a) En una primera possibilitat, el manteniment del prenom en la llengua pròpia del parlant quan aquest pertany a una llengua minoritzada ho podem entendre, si més no, com una norma de lleialtat lingüística per part del parlant.
- b) En el segon cas, podem establir que quan el parlant d'una llengua minoritzada posseeix el nom propi en la llengua dominant és senyal inequívoca de l'existència d'un conflicte lingüístic al si de la mateixa comunitat lingüística. En aquest conflicte lingüístic podríem analitzar dues postures per part dels parlants:
  - b.1) Quan el parlant és obligat a adscriure el seu nom a la llengua dominant, tot i la seua actitud contrària. Aquesta situació sol aparèixer dins d'un context sociolingüístic de conflicte on predomina la repressió i la prohibició de la llengua dominada en qualsevol àmbit.
  - b.2) Pel contrari, també tenim la situació en què el parlant, de manera conscient o inconscient, és partidari de mantenir aquesta situació anòmala. En aquest cas els prejudicis lingüístics i fins i tot les situacions d'autoodi justifiquen sense cap més pal·liatiu aquesta postura del parlant. Són situacions fortament arrelades en algunes comunitats, tant que fins i tot el que per a ells seria anormal és exactament la situació que hem assenyalat en un principi com a normal.

Aquestes situacions descrites ens ajuden a dissenyar un marc teòric de correlació entre l'ús dels noms propis dels parlants i el context sociolingüístic de cada moment, ja que podem determinar que en una situació de contacte lingüístic l'ús majoritari d'una de les llengües es correspondrà amb el caràcter de major o menor prestigi d'aquesta. Dit d'una altra manera, podem conèixer la vitalitat d'una llengua en relació a l'ús que aquesta fa dels elements onomàstics.

2. El text i l'autor

Aquest treball pren com a corpus els noms i cognoms que hem enregistrat al *Llibre de tots los actes, lletres, privilegis y altres provisions*, d'Antoni Almúnia. El text és un manuscrit oriolà de 1620, encara inèdit, tot i que es troba en procés d'edició per part de l'autor d'aquest treball, i està escrit, almenys

majoritàriament, per un notari d'Oriola. És el Consell oriolà qui li va demanar a l'esmentat notari que s'encarregara de fer un llibre on recollira tots els papers importants del Consell. D'aquesta manera A. Almúnia va recopilar tots els privilegis, acords del Consell, provisions, cartes, i fins i tot, a partir de la centúria dessetena, aveïnaments de la ciutat d'Oriola. La documentació que recull comprèn el període que s'estén entre la conquesta de Jaume I, el 1265, fins al 1620, any en què el notari oriolà dóna per acabat el seu Llibre.

Són escasses les referències biogràfiques que tenim d'aquest notari oriolà. Al pròleg de la seua obra ens confirma que era «notari, conjunt de Joan Loazes, notari escrivà per sa Magestat de dita sala y Consell de dita ciutat». De la seua obra, el primer que en parla fou mossèn P. Bellot al seu llibre *Anales de Oriuela* (1622), on esmenta: «*El discreto Antonio Almunia sacó á luz un libro de todos los oficiales que Orihuela ha tenido desde su Conquista, y de los muchos Privilegios que sus Reyes le concedieron*».

El seu nom, però, l'enregistrem en diverses obres de tipus enciclopèdic sobre escriptors valencians. El primer a parlar-ne fou V. Ximeno (1747, 88-89) i després J. Pastor (1827, 220) que ens assenyalava que Antoni Almúnia era natural d'Oriola i notari de professió. Més endavant, M. Rico (1888, 88-89) reproduïx, si fa no fa, el mateix que diu V. Ximeno. En darrer lloc, hem d'assenyalar també la breu referència de la *Gran Enciclopedia de la Región Valenciana* que fa sobre el notari oriolà, on s'esmenta que va deixar inèdit el *Llibre de tots los actes, lletres, privilegis y altres provisions*. Aquí és on apareix el nom del manuscrit que li va posar l'autor, ja que cal assenyalava que avui dia el llibre es troba inexplicablement a l'Arxiu Municipal de Múrcia, amb les tapes canviades i amb el títol de *Noticiero Oriolense*.

Amb tot, però, qui més informació biogràfica aporta és, sense cap mena de dubte, E. Sáez a partir de la seua tesi de llicenciatura (1973). En aquest treball, l'autora reconeix que la recerca de dades sobre el nostre autor ha estat difícil. Però, tot i això, gràcies a la seua dedicació, avui sabem que Antoni Almúnia va nàixer el mes d'octubre de 1556, segons consta al llibre primer de baptismes de la parròquia de les Santes Justa i Rufina, i que era fill d'Antoni Almúnia, agutzil del Governador. També tenim notícia d'una sol·licitud que formula al Consell d'Oriola per la qual demana que se li retribuesca pels més de tres anys de treball que ha dedicat a fer aquest llibre i que en opinió de l'autor és de gran valor per a la ciutat. La sala del Consell va resoldre, en data de 30 d'abril de 1600, pagar 50 lliures en moneda pel treball realitzat.

3. El marc històric

La ciutat d'Oriola i les poblacions veïnes van ser terres de frontera entre els segles XII i XIV. Aquesta zona de transició entre les poblacions mores i les cristianes se situava entre el riu Segura i el riu Vinalopó, i a més van ser de contínua disputa entre els dos grans regnes: el de Castella i el d'Aragó. A partir

del Tractat de Caçola (1179), Oriola se situava dins del vassallatge del regne de Castella. Un segle després, el 1241, amb les capitulacions d'Alcaraz, aquestes terres passaren a mans de l'infant don Manuel quan el seu germà Alfons es féu càrrec de la Corona castellana. Uns anys més tard, el rei de Castella obrí noves negociacions amb el rei Jaume I, son sogre, i en sorgeix el Tractat d'Almirra, firmat el 1244, segons el qual la línia divisòria entre els dos grans regnes s'establí en la frontera natural de la serra de Bèrnia i la Carrasqueta, és a dir, la línia històrica de Biar-Busot.

Però, aquests acords, que es basaven en reparticions teòriques de terres sense conquerir, no van impedir que els moros, que era la població majoritària, se sublevaren contra els cristians castellans. El rei Alfons X, que estava més ocupat en les seues conquestes d'Andalusia, va menysvalorar les revoltes produïdes al regne de Múrcia. En canvi, per al rei Jaume I aquestes revoltes dels moros representaven un greu perill ja que es podien estendre a les zones meridionals del seu regne. Per això, el rei conqueridor decidí el 1265 sufocar les sublevacions i, a més, repoblar les zones amb cristians per a evitar així noves revoltes.

Sobre l'origen de la majoria de la repoblació cristiana ens en deixa clara constància la *Crònica* de Ramon Muntaner:

«E així la dita ciutat de Múrcia fo presa per lo dit senyor rei en Jacme d'Aragó en lo mes de maig de l'any mil dos-cents seixanta-sis.

«E con la dita hac presa, poblà-la tota de catalans, e així mateix Oriola e Elx e Alacant e Guardamar, Cartagènia e en los altres llocs...» (R. Muntaner 1979, 42).

Amb tot cal tenir present que per l'esmentat Tractat d'Almirra, Oriola va seguir depenent administrativament del regne de Castella. I no fou, fins al 1304, any del Tractat de Torrellas, quan una vegada més Castella i Aragó es plantegen de nou el traçat de la línia de demarcació dels dos regnes. Arran d'aquest acord, Jaume II aconseguí que Oriola s'incorporés al regne de València. La Procuració General d'Oriola fou la demarcació administrativa que es creà el 1305, i el 1363 el rei Pere IV la va transformar en la governació d'Oriola, que comprenia les comarques del Vinalopó, el Baix Segura i l'Alacantí, i que com a territori foral sembla que va gaudir d'unes determinades característiques respecte de la resta del regne de València. Així, el regne de València quedava constituït amb dues governacions, la de València i la d'Oriola, separades pel riu Montnegre o de Xixona; per això documentalment apareix sota la denominació també de regne de València *ultra Sexonam*.

Però tot i aquesta incorporació definitiva a la Corona d'Aragó, Oriola seguirà pertanyent a la Corona castellana, ja que la delimitació política entre els regnes no va anar, però, acompanyada d'una divisió eclesiàstica perquè la governació d'Oriola va seguir pertanyent al bisbat de Cartagena. Aquesta irregularitat va significar l'existència de continus conflictes entre Oriola i

Múrcia. En els intents per resoldre aquesta situació anòmala van intervenir diversos reis des que el mateix Jaume I es va enfrontar amb el primat de Toledo sense aconseguir res. Per això, van haver d'esperar fins el 1565 quan els oriolans, amb Ferran de Loazes, arquebisbe de Tarragona, al capdavant, amb raons polítiques i religioses convenceren el rei Felip II perquè traslladara a Roma les seues pretensions de crear un bisbat propi. Finalment, el papa Pius IV va aprovar el 1564 la butla que constituïa el bisbat d'Oriola:

«Considerantes... eam autem partem, quae in Regno Valentiane consistit, seu ejus Incolas, et habitatores, quo plerique a Christianis novis ex Mauris ad Fidem Catholicam conversis originem ducunt idioma, legibus, institutis, et moribus ad illis, quae Carthag. et Murciae habentur diversis» («Erectio episcopatus oriolensis ex parte territorii Dioecesis Carthaginensis, sita in Regno Valentiae, Coronae Aragoniae» *Diferentes instrumentos, Bulas, y otros documentos pertenecientes a la dignidad episcopal, y Sta. Iglesia de Carthagena... Parte primera*. Madrid, 1756, ps. 56-90. *apud* Jesús Millán, 1976, p. 30.)

La nova diòcesi, a més, seria sufragània de l'arquebisbat de València. Entre les raons que es van adduir per a aconseguir la segregació hi havia — com ja diu la butla— la diferència de llengua. Aquest tret lingüístic, és a dir, la frontera entre el català i el castellà, els va servir, a més, per a marcar els límits del bisbat; d'aquesta manera la delimitació de la nova diòcesi oriolana ens permet també de conèixer la frontera meridional de la llengua catalana en la segona meitat del segle XVI.

4. L'anàlisi sociolingüística

El buidatge onomàstic que hem realitzat del *Llibre de tots los actes, lletres, privilegis y altres provisions*, d'Antoni Almúnia, ens permet la configuració d'una base de dades amb més de 4.000 elements entre els antropònims i els topònims. En el nostre treball ens hem centrat en els noms i cognoms, dels quals hem fet una classificació per evitar la repetició dels noms quan aquests pertanyien a una mateixa persona; així, la base de dades s'ha reduït fins aconseguir que fóra un llistat de noms i cognoms de 2.153 persones que apareixen en aquest text i que segurament configuraran la nòmina dels protagonistes més representatius de la història d'Oriola entre 1265 i 1620. Així, al llarg de més de tres segles, recuperem la identitat d'un destacat còmput de persones, la majoria de les quals són habitants d'Oriola, en concret 1.771, mentre que els altres 382 noms són de forasters. En aquesta relació trobem tant els noms dels primers repobladors cristians, que han ocupat els càrrecs de justícia criminal i civil, el de sobrecequier, el mustaçaf, el batle, el governador de la contribució d'Oriola, els jurats, els qui han d'exercir de síndics o missatgers,

els qui fan alguna mena de sol·licitud, els qui reben alguna gràcia per part del Consell o apareixen esmentats com a nous veïns, etc.

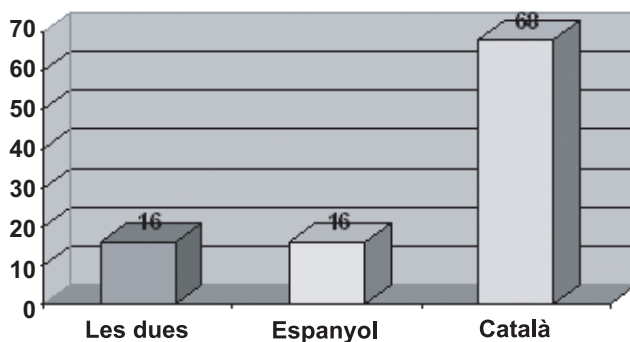
4.1 Anàlisi dels noms propis

A la taula 1 hem analitzat els noms únicament dels oriolans, és a dir, de les 1.771 persones que enregistrem en el nostre corpus. Hem distribuït aquests noms per segles i per llengües, i assenyalem un tercer cas on incloem els noms com Baltazar, Ginés, Ramon, Tomàs, etc., la forma dels quals no ens permet d'adscriure clarament a una o altra llengua.

	SEGLE XIV		SEGLE XV		SEGLE XVI		SEGLE XVII		TOTAL
	Nombre	%	Nombre	%	Nombre	%	Nombre	%	
Les dues	44	20	51	10	85	18	104	18	284
Castellà	61	27	42	9	43	9	141	25	287
Català	119	53	400	81	354	73	327	57	1.200
TOTAL	224	--	493	--	482	--	572	--	1.771

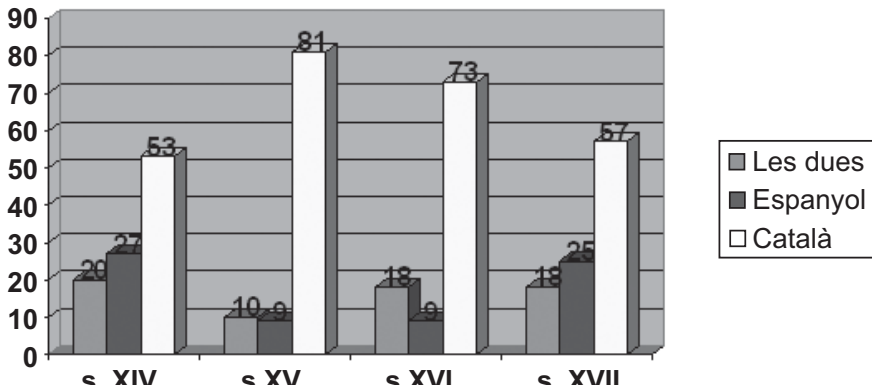
Taula 1. Freqüències absolutes i relatives dels noms en els diferents segles i llengües.

D'aquesta taula ens interessa ressaltar, d'una banda, que en el total del manuscrit el nom dels oriolans apareix majoritàriament en català al llarg dels més de tres segles, tal i com podem veure al gràfic 1, ja que representen el 68%, mentre que els noms en les dues llengües i els noms en espanyol empaten en un 16%. A més, des d'un altre punt de vista, si deixem de banda els noms que podem assignar a una o altra llengua, i calculem de nou les freqüències relatives de cada llengua, els percentatges encara seran més clars, ja que els que apareixen en espanyol pujaran al 19%, però els que ho fan en català arribarien al 81%. La majoria, doncs, d'una o altra possibilitat segueix sent clarament favorable per al català.

Gràfic 1. Percentatge dels noms segons les tres possibilitats lingüístiques.

Però també ens interessa l'anàlisi d'aquests mateixos noms despleats pels diferents segles, tal i com podem veure al gràfic 2. En aquest gràfic volem assenyalar el comportament diferent de cada llengua en l'aspecte diacrònic. Pel que fa a la línia que marca l'espanyol, aquesta dibuixa una corba l'extrem de la qual apunta els percentatges majors, és a dir, un 27% per a la centúria catorzena i un 25 % per a la dessetena, mentre que les dues que queden enmig aconseguixen totes dues un 9%. Ja hem vist com, tot i que a partir del segle XIV Oriola, cap de l'antiga Governació, s'incorpora a la Corona aragonesa, la dependència d'aquesta zona a l'administració castellana prové del segle XII i la dependència a l'administració eclesiàstica per mitjà del bisbat de Cartagena perdurarà fins mitjan segle XVI. Aquest fet més els contactes amb l'altra gran ciutat, Múrcia, cap del regne homònim, pot justificar aquest percentatge de noms en espanyol que trobem en aquesta primera centúria de dependència a la confederació catalano-aragonesa. En canvi, els segles XV i XVI són ja centúries de normalitat lingüística del català, fet que es reflecteix en l'escàs percentatge de l'ús de l'altra llengua en els noms propis. Aquesta situació durarà fins al XVII, segle en què l'inici del predomini de l'espanyol en l'escenari lingüístic ja s'hi comprova en un augment estratificat de noms en aquesta llengua. Quant a la línia que marca el català, podem veure al gràfic 2 com del segle XIV al XV el percentatge de noms en aquesta llengua passa del 53% al 81%, és a dir, un augment de 28 punts, durant aquesta centúria el català s'estabilitza, i durant el XV, època d'esplendor del català, s'aconsegueix el percentatge més representatiu. A partir d'aquest segle s'hi produeix una estratificació en descens, en correlació amb la pèrdua de prestigi del català al llarg dels segles. Així de l'esmentat 81%, es passa al 73% en la centúria setzena, i deixa enmig una diferència de 8 punts, mentre que aquest decalatge augmenta més encara quan en el segle XVII tenim un percentatge del 57%, i una diferència amb la centúria anterior de 18 punts, és a dir, el doble que l'enregistrada entre els segles XV i XVI.

Gràfic 2. Percentatge dels noms en cada segle i en les diferents possibilitats lingüístiques.

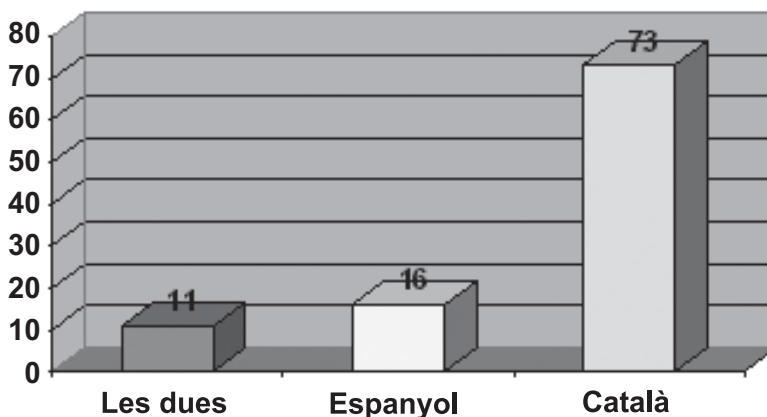
Una altra possibilitat d'anàlisi és la que podem fer a partir de l'elaboració de la taula 2, en el qual aportem un llistat de noms on incloem tant els residents d'Oriola com els de persones d'altres indrets que apareixen al document. Del llistat de noms, que despleguem complet en l'annex 1, volem detenir-nos en aquells que arriben a 10 o més freqüències d'aparició. Deixem ara al marge les variacions lingüístiques que al llarg de les tres centúries han pres els diferents noms. Hi mostrem el nom en català i el nombre de freqüència que hem enregistrat en cada llengua quan hem pogut diferenciar-hi les formes.

Noms Propis	Freqüències	
	Català	Castellà
Alfonso	-	20
Alonso	-	20
Andreu	40	10
Antoni	62	3
Baltazar		20
Berenguer	22	-

Noms Propis	Freqüències	
	Català	Castellà
Bernat	16	-
Bertomeu	52	-
Diego	-	32
Domingo	-	15
Francesc	108	27
Gaspar		33
Ginés		74
Guillem	23	-
Jeroni	25	2
Jaume	114	2
Joan	304	13
Josep	12	-
Lluís	45	4
Lope		10
Martí	15	17
Miquel	39	14
Nicolau	50	1
Pere	183	59
Ramon		21
Tomàs	13	
Vicent	13	1

Taula 2. Freqüències d'aparició dels noms propis que superen les 10.

De les 1.534 freqüències de noms que enregistrem a la taula 2, la gran majoria pertanyen a formes en català, concretament 1.123, xifra que fa un percentatge del 73%; mentre que les formes en castellà pugen a 240 freqüències, que representen un 16%, i per últim la resta, les 171 freqüències, que equivalen al 11%, són per a les formes equivalents en totes dues. I si deixem al marge el nombre de formes que poden compartir les dues llengües, tenim que les formes exclusives en català representen el 82%, mentre que les formes exclusives en castellà arriben al 18%. Per un altre costat, si comparem aquests resultats que hem traslladat al gràfic 3 amb els del gràfic anterior, podem veure que la tendència, pel que fa a les possibilitats lingüístiques, és la mateixa i, pel que fa al percentatge, es repeteix, si fa no fa, en els dos càlculs. Almenys el percentatge de l'espanyol continua sent el mateix en totes dues gràfiques, és a dir, un 16%, mentre que si el percentatge en català és major en aquest gràfic 3, d'un 68 % a un 73%, són els 5 punts de diferència que tenen també en els dos gràfics l'altra possibilitat, els noms en les dues llengües que d'un 11% passa en aquesta a un 16%. Per tant, el nombre de noms d'escassa freqüència d'aparició sembla afavorir més al castellà, fet que podria justificar aquests 5 punts de diferència que el català aconsegueix d'un a l'altre gràfic.

Gràfic 3. Percentatge dels noms de la taula 1 en relació a les possibilitats lingüístiques.

D'altra banda, també podem comentar que, tal i com veiem a la taula 2, dels 28 noms enregistrats, 5 només apareixen en la forma catalana (Berenguer, Bernat, Bertomeu, Guillem, i Josep) i 4 en la forma castellana (Alfonso, Alonso, Diego i Domingo). Uns altres 6 noms tenen una forma que podem adscriure tant a una com a l'altra llengua, mentre que els altres 13 noms els trobem en formes diferents. Sols un d'aquests 13 noms (Martí) recull més freqüències en

castellà que en català. D'aquests 13 noms, hem escollit els 5 que major freqüència presenten en espanyol (Andrés, Francisco, Juan, Martín, Miguel i Pedro) i hem fet un recompte en relació als segles XIV, XV, XVI i XVII, tenint en compte que d'aquesta darrera centúria només arribem al 1620, encara que també hem d'afegir que durant aquestes dues dècades el nombre de freqüències és molt més elevat que l'enregistrat en cada segle per separat. Així, del total de 129 freqüències, 22 les trobem en la documentació referida al segle XIV, 24 al segle XV, 22 a la centúria setzena i, finalment, 61 al segle XVII. Tot i que no pot ser massa representatiu aquest recompte, no deixa de ser significatiu comprovar com els percentatges en els segles XIV, XV i XVI són, si fa no fa, semblants, en canvi en la darrera centúria l'augment de les formes en castellà ja ens indica el relatiu establiment de la llengua dominant.

4.2 Anàlisi dels cognoms

Pel que fa als cognoms, les interferències ortogràfiques que es produeixen d'una llengua a l'altra són òbvies. En alguns casos les interferències només provoquen variants que pertanyen a una mateixa llengua. N'és un exemple les possibilitats del cognom: Yvanyes, Yvañyes i Yvañes. En altres casos, però, troben variants que formen part ja de l'altra llengua. És el cas dels cognoms com: Alcanyís i Alcañiz, Lopes i López, Peres i Pérez, Martines i Martínez, Ortís i Ortiz, Roís i Roiz. D'alta banda, el llistat de cognoms que superen les 10 freqüències d'aparició els hem exposat en la taula 3, mentre que a l'annex 2 d'aquest treball, hi podeu veure el llistat complet. En l'esmentada taula hem agrupat sota una única forma els cognoms les variants dels quals no representen canvi de llengua, mentre que quan les distintes variants sí suposen llengües diferents, hi incloem les dues formes i el nombre de freqüències de cadascuna, primer en català i després, separada per un guionet, el nombre de les formes en castellà.

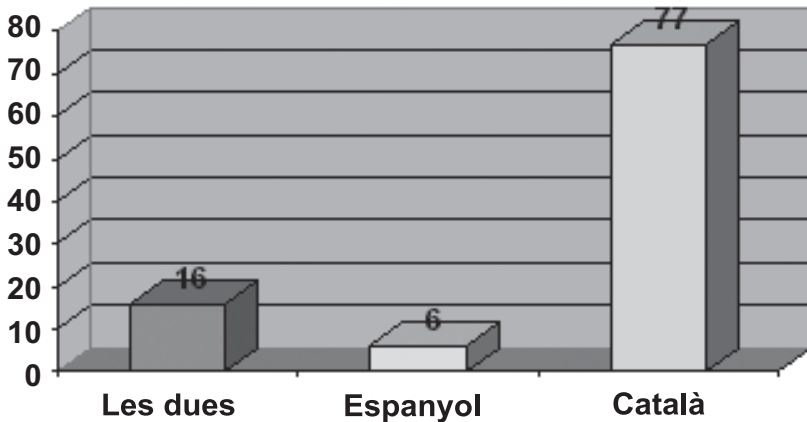
<i>COGNOMS</i>	<i>FREQÜÈNCIES</i>
Alcanyís - Alcañiz	9-1
Alvarades	12
Álvares	12
Carbonell	12
Cascant	21
Desprats	10
Despuig	13
Ferrandes	24

Ferrandes de Mesa	18
Ferrer	16
Fontes	12
Garcia	48
Gil	23
Gomes	13
Gilabert	11
Liminyana	25
Loazes	12
Lopes - López	11-14
Maça	11
Manresa	16
Martí - Martín	43- 1
Martines - Martínez	24-12
Masquefa	30
Miró	16
Molins	10
Monsí de Castanyeda	22
Morrelles	19
Munyós	14
Ortis - Ortiz	10-8
Orumbella	11
Peres- Pérez	51- 19
Prats	10
Roca	18
Rocafull	18
Rocamora	28
Roís - Roiz	58 – 6
Rosell	21
Sanches	21
Sans	12

Silvestre	10
Soler	32
Togores	27
Vidal	10
Vilafranca	20
Viudes	11
Ximenes	17
Yvanyes	15

Taula 3. Freqüències absolutes dels cognoms que superen les 10.

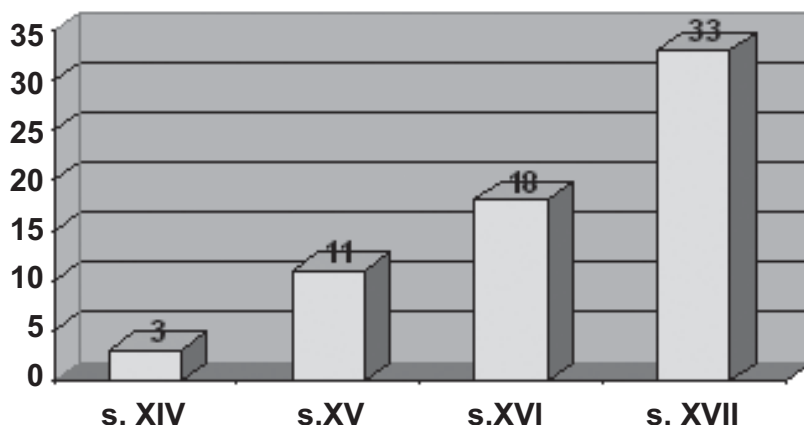
Amb una simple ullada podem comprovar com la gran majoria dels cognoms pertanyen a la llengua catalana; concretament d'un total de 941 freqüències que enregistrem a la taula 3, 728 són de formes que relacionem amb la llengua catalana, 152 formes que podem adscriure a les dues llengües, mentre que els cognoms exclusius en castellà són gairebé escassos, 61 freqüències en total. Aquest recompte equival als percentatges que oferim al gràfic 4, és a dir, un 77% per al català, un 16% per a les dues llengües i només el restant 6% per al castellà.

Gràfic 4. Percentatge dels noms segons les tres possibilitats lingüístiques.

Una altra cosa és parlar d'aquells cognoms que presenten les esmentades dues formes, una en ortografia adaptada a la llengua catalana i l'altra a la castellana, i representades en aquest treball amb el fonema interdental per part del castellà, i la solució alveolar per al català. Per exemple, d'aquests sis cognoms amb aquesta particularitat, tenim que 196 freqüències d'aparició ho fan amb el fonema alveolar, i que hem relacionat amb el català. En canvi, aquests mateixos cognoms però sota la forma espanyola, és a dir, amb el fonema interdental, n'enregistrem 53 freqüències, és a dir, un 79% i un 21%, respectivament. Les diferències són ja significatives, tot i que, aquesta distància entre una llengua i l'altra, encara seria molt més contundent si comparem el total de cognoms de les dues llengües que trobem a la taula 3, o més encara en l'annex 2.

Cal també assenyalar el mateix fenomen que hem ressaltat amb els noms propis i que, d'altra banda, respon a una evolució lògica en les llengües. Ens referim al fet que les formes en català són exclusives en els primers segles (XIII, XIV i XV) i força majoritàries en els altres dos (XVI i XVII). De manera correlativa, les formes en castellà només apareixen amb un escàs percentatge ja en les darreres centúries. Parlant ja amb exemples, hem d'assenyalar que en un principi totes les formes que enregistrem són les formes adaptades a la fonètica catalana (Alcanyís, Alcaràs, Lopes, Martines, Peres, etc.), mentre que posteriorment, i de forma correlativa, aquestes formes van adaptant-se a la llengua castellana (Alcañiz, Alcaraz, López, Martínez, Pérez, Ortiz i Roiz.). En concret el nombre d'aquests sis cognoms va augmentant amb el pas del temps tal i com podem veure al gràfic 5.

Gràfic 5. Freqüències d'aparició dels sis cognoms estudiats en els diferents segles.

5. Conclusió

En aquesta anàlisi tornem a posar de manifest la correlació existent entre l'evolució sociolingüística de les llengües en contacte i la seua influència sobre l'antroponímia, tal i com hem pogut observar amb els noms i també amb els cognoms. De forma més explícita, en l'estudi del gràfic 5, on observàvem com les formes en llengua castellana anaven en augment en relació amb els segles. Aquesta mateixa anàlisi, amb l'estudi de les interferències i substitucions, ha estat també comprovada en altres treballs, com per exemple a Elx (Mas & Montoya, 1989) o Petrer (Montoya, 2006), o fins i tot també en terres catalanes (Montoya, 1986). Al cap i a la fi, era l'inici dels efectes que s'havien de produir entre la llengua dominant i la dominada.

Pel que fa a la influència de la llengua castellana sobre l'onomàstica en aquesta obra, hem d'assenyalar que si el nombre de noms propis en espanyol aconseguix durant el segle XIV un percentatge més elevat que en els segles XV i XVI, i que després torna a augmentar, i creiem que seguiria aquesta mateixa tònica al llarg dels segles XVII, XVIII i XIX, hi ha argumentacions sociolingüístiques suficients per explicar aquest comportament dels noms. Cal recordar que parlar d'Oriola vol dir, com ja hem esmentat, parlar de la frontera meridional de la llengua catalana, a 20 km escassos de la capital murciana, ciutat amb la qual les relacions foren ben estretes, tot i que durant l'edat mitjana foren també força conflictives fins que Oriola va assolir un bisbat propi. En segon lloc, cal ressaltar, com ja hem vist més amunt, que la dependència administrativa a la Corona castellana es va allargar fins al 1304 i que, la dependència eclesiàstica al bisbat de Cartagena no va acabar fins al 1565. A aquestes característiques li hem de sumar també tots els esdeveniments que patí la llengua catalana en general a partir del segle XV amb l'aparició d'una monarquia de parla castellana com els Trastàmara i, més tard, amb una noblesa que copiava els costums i els usos lingüístics dels castellans i amb l'inici del període que coneixem com la Decadència. Quant als cognoms, veiem com les formes relacionades amb la llengua castellana, és a dir, les que tenen el sufix *-ez* amb la representació del fonema interdental, van augmentant amb el pas del temps, fet que deixa clar el contacte amb aquesta llengua i la progressiva expansió de la llengua dominant.

Amb tot, però, hem de ressaltar, pel que fa a la presència de la llengua catalana en els antropònims enregistrats, que l'hegemonia d'aquesta llengua és indiscutible, tot i els avatars històrics d'aquells segles. Amb el nostre treball, i si acceptem, per un costat, que el notari anava reproduint fidelment el nom de les persones al seu llibre, i, per l'altre costat, que el nom propi i la forma escrita del cognom és un element individualitzador, hem de concloure, amb totes les matisacions que calguen, que fins al 1620, les interferències del castellà eren mínimes i que els oriolans es mantenien, en termes generals, prou fidels a la seua llengua. Com ja hem vist en les distintes taules i en els diferents gràfics, els noms en llengua catalana eren majoritaris, entre un 68% del gràfic 1 i un 73% en el gràfic 2, mentre que si deixem al marge les formes que poden ser

vàlides per a les dues llengües, aquest percentatge seria del 81% i del 82% en cada còmput. Són percentatges significatius per a una zona que feia de frontera amb el castellà i que al llarg del segle XVII encetaria un important fenomen sociolingüístic, l'inici del procés de substitució de la seua llengua històrica. Pel que fa als cognoms, ja hem vist al gràfic 4, com aquests percentatges es tornaven, si fa no fa, a repetir, i per això les formes en català arriben al 77%; mentre que si calculem aquest percentatge deixant al marge les formes equivalents per a les dues llengües, obtindríem el 92%. Aquests percentatges tan elevats d'ús del català en l'antroponímia oriolana durant aquests segles matisa les veus que sovint s'han alçat amb la intenció de menysvalorar la presència d'aquesta llengua, sobretot pel que fa als segles XVI i XVII. L'antroponímia ens parla d'una forta implantació del català en un territori que avui és castellanoparlant i que viu amb sectors interessats perquè s'esborre tot aquest passat lingüístic català.

6. Bibliografia

- ABAD MERINO, M. (1997). «Variación en la escritura del nombre propio en documentos históricos oriolanos» *IV Col·loqui d'Onomàstica valenciana*, Ontinyent, ed. Denes.
- ALCOVER, A. M. i MOLL, F. de B., (1968). *Diccionari Català-Valencià-Balear*, Mallorca, ed. Moll.
- BELLOTT, Pedro, (1956), *Anales de Orihuela (Siglos XIV-XVI)*, 2 vol., ed. Torres Fontes, Publicaciones del Casino Orceitano, Orihuela.
- COLOMINA I CASTAYER, J. (1993). «Aproximació a l'antroponímia murciana d'origen català. Un capítol poc conegut de la història de la llengua catalana». *Actes del Novè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, ps. 355-383.
- Gran Enciclopedia de la Región Valenciana*, s.v. Antonio Almunia, Tom.1, 2007, Valencia, 1973.
- MAS I MIRALLES, A. (1994). *La substitució lingüística del català. L'administració eclesiàstica d'Elx en l'edat Moderna*, Alacant. Diputació d'Alacant.
- MAS I MIRALLES, A. & B. MONTOYA ABAT (1999). «Use vs desuse of catalan anthroponyms in Elx (1565-1738)», *Catalan Review, International Journal of Catalan Culture*, vol XIII.
- MONTOYA ABAT, B. (2006) *Història de la llengua catalana en un territori de frontera: Petrer (Vinalopó Mitjà)*. Alacant, Universitat d'Alacant.
- MUNTANER, R. (1328), *Crònica*, Edicions 62-La Caixa, Barcelona, 1979.
- PASTOR FUSTER, J. (1827) *Biblioteca Valenciana de los escritores que florecieron hasta nuestros días*, València, Imprenta y Librería de José Ximeno.
- RICO GARCÍA, M. (1888) *Ensayobiográfico bibliográfico de escritores de Alicante y su provincia*, ed. 1986, Alacant, Institut Juan Gil-Albert/ Diputació d'Alacant.
- SÁEZ SÁNCHEZ, E. (1973), *Manual Oriolense 1303-1620*, tesi de llicenciatura mecanoscrita, Universitat de Múrcia.

ANNEX 1: NOMS

Abdó (1), Adón (1), Agostín (3), Alexandre (1), Alfonso (20), Alonso (20), Alvar (1), Álvaro (6), Amet (1), Anbrós (1), Andrés (10), Andreu (40), Andúlia (1), Àngelo (2), Anna (2), Anrich (1), Anton (1), Antoni (62), Antonio (3), Aonso (1), Aparició (2), Arias (1), Arnal (2), Arnau (8), Aroca (1), Auziàs (1)

Baltazar (20), Bartolomeu (4), Bautista (3), Beatriu (5), Beltrán (1), Benito (2), Berenguer (22), Bergal (1), Berlan (1), Berlandí (1), Berlandino (1), Berlandón (2), Bernabeu (1), Bernat (16), Bertomeu (52), Blas (3), Blay (3), Bonaventura (2), Boronat (2)

Catalina (1), Choachim (1), Cosme (3), Cristòfol (7), Cristóval (3)

Damià (4) Damián (3), Damiata (1), Daniel (3), Diego (32), Domingo (15)

Ernando (1), Enrich (7), Enrique (1), Errando (1), Esperança (1), Estevan (1), Estheve (2)

Fabià (1), Fadrique (1), Federich (1), Federico (1), Felip (1), Fernando (5) Ferrando (6), Ferrer (1), Fonso (6), Francés (108), Francisco (33)

Galcerán (4), Garcí (3), Garsia (5), Gaspar (34), Genisala (1), Geraldo (1), Gerony (31), Gil (9), Gilart (1), Giner (1), Ginés (75), Ginesa (1), Gomes (4), Gonsalo (4), Gonsalvo (2), Gonzalo (2), Grabiél (9), Gracián (1), Gregori (6), Guillem (25), Guillermo (1), Gutier (1), Gutierre (1)

Hierónimo (2), Honorat (2)

Iñigo (1)

Jacobo (1), Jaime (2), Jaranço (1), Jaume (114), Jilart (2), Joan (312), Joana (3), Jordan (2), Josepa (1), Joseph (12), Juan (13), Julià (4), Julián (6), Jusepe (3), Juste (1)

Lázaro (1), Leandro (1), Leonardo (1), Lindomio (1), Lloís (46), Llope (14), Lorenzo (2), Lorens (1), Lucas (1), Luís (4)

Macià (1), Mancio (1), Manrique (1), Manuel (6), March (5), Marco (1), Margarita (1), Martí (15), Martín (17), Matheu (11), Melian (1), Melina (1), Mencia (1), Miguel (14) Miquel (39), Monserrat (1)

Nicolás (1), Nicolau (50), Nofre (4), Nuñyo (2)

Oliver (1)

Pablo (2), Pariero (1), Pasqual (5), Pau (6), Pedro (26), Pelegrí (1), Pere (183), Pero (28), Perot (5), Pons (1)

Rafel (1), Ramon (21), Remir (2), Remiro (1), Rodrigo (5), Romeo (1), Roser (1), Rafael (1), Ramon (1), Rodrigo (1)

Salvador (5), Sancho (8), Sans (2), Sebastián (3); Sefilca (1), Simó (4), Simón (4)

Tomàs (13), Trinitat (1)

Vicent (14), Vicente (1), Vidal (5)

Ximén (6), Ximeno (2)

Ysabel (3)

ANNEX 2: COGNOMS

Abat (3), Abdulahim (1), Aguado (1), Agudo (1), Aguilar (2), Agullador (1), Agullana (9), Alamiques (1), Alavanya (3), Albero (1), Alberola (1), Alcañís (10), Alcaràs (8), Alconza (2), Alcorija (1), Alcoriza (2), Aledo (2), Alemany (2), Alfajarí (1), Alió (2), Alix (1), Almeyda (1), Almodòvar (8), Almúnia (7), Alonso (3), Alulayes (2), Alvarades (12), Alvarado (2), Álvares (7), Álvares d'Espejo (4), Álvares Remiro (1), Amat (4), Amorós (2), Andreu (1), Androito (1), Anguera (1), Angulo (2), Aracil (3), Aragón (4), Araís (1), Arberola (1), Archs (1), Argensola (3), Armengol (1), Aroca (1), Arqués (7), Arronis (1), Arsis (2), Arufart (1), Asienso (1), Asio (1), Asorí (1), Auret (1), Auzina (1), Avellà (1), Avellaneda (1), Avenda (1), Àvila (1), Ayala (1), Aynés (2), Ayora (6)

Baeça (1), Bajamel (1), Balaguer (7), Balbastre (1), Balla (1), Barceló (1), Barello (1), Bargada (1), Bargallón (1), Barrientos (1), Basch (1), Bastó (1), Bataller (3), Bayatos (1), Bayulo (1), Bellflor (1), Belmont (2), Belmudes (1), Benefa (3), Benet (1), Beneyto (1), Benito (1), Benvengut (1), Berenguer (2), Berlandino (1), Bernabeu (1), Bernal (1), Bernat (2), Biar (1), Bierguefio (1), Blanch (1), Blanes (1), Blasco (4), Blay (1), Boca (1), Bocanegra (1), Bocart (1), Bodias (1), Boia (1), Boil (2), Boix (2), Bola (1), Bonavida (1), Bondia (1), Bonet (1), Bota (1), Bou (2), Boya (1), Boyer (1), Brajat (1), Bravo (1), Brosa (1), Buadela (1), Bueca (1), Bufaldo (1), Burello (1), Bufada (1)

Cabaoils (1), Çabater (1), Cabrera (2), Caixí (1), Calatayú (1), Calatrava (1), Calderon (1), Cámara (1), Çamorano (1), Campo (1), Canales (1), Çanalo (1), Canals (1), Cambó (1), Cano (1), Cánovas (1), Cantó (1), Canyisares (2), Cap de Bou (3), Caragoça (1), Carasena (1), Carbonell (12), Cardona (1), Caro (1), Carrillo (1), Carrión (1), Cartagena (2), Casabona (1), Cascales (1), Cascant (21), Cases (2), Casp (1), Castanyeda (1), Castell (2), Castellnova (1), Castellví (1), Castillo (1), Castro (1), Català (3), Cavallero (3), Cepeda (2), Claros (2), Clavero (1), Clement (1), Climent (1), Cobesi (1), Cobos (1), Colí (1), Colimbano (1), Colom (1), Coloma (3), Colomer (1), Colomé (1), Comelles (1), Comí (2), Company (2), conesa (2), Copons (1), Corbera (1), Còrdova (2), Corella (2), Cornell (1), Cornet (1), Córnic (1), Cornill (1), Correas (1), Corregart (1), Cortés (1), Corvill (1), Costa (1), Crespo (1), Crietes (1), Crus (1), Cullera (1), Cura (1), Curella (1)

Darim (1), Daroca (1), Dasí (1), Delgado (4), Descats (1), Desllor (1), Desprats (10), Despuig (13), Diago (1), Días (2), Diego (1), Dies (1), Dionís (1), Domènech (1), Domingo (3), Domingues (2), Duarts (1), Durà (5), Durán (1)

Enriques (2), Ernandes (4), Escalona (2), Escrivà (2), Escrivano (2), Escuder (3), Espanya (1), Espín (1), Estaràs (1), Esteve (4)

Fabian (1), Fajardo (3), Farizes (3), Faurà (1), Fauzes (1), Felibert (1), Feliu (1), Fenollar (1), Fernando (3), Ferran (2), Ferrandes (24), Ferrandes de Meza (18), Ferrando (1), Ferrer (16); Ferrer de Rubí (1), Ferreré (1), Ferri (1), Ferro (1), Figueroa (2), Finestrosa (1), Flama (1), Flavià (3), Flexà (1), Flores (1), Fluvià (5), Fogueres (1), Font (2), Fontes (12), Forner (1), Francés (2), Franquesa (1), Fuster (1)

Galbés (8), Galiana (1), Gallach (1), Gallart (1), Gallicant (1), Gallo (1), Galmes (1), Galserà (1), Galvany (1), Galver (2), Gandia (1), Garber (1), Garcés (1), Garcia (48), Garrafa (1), Gascó (1), Gasch (3), Gatuells (1), Gatuells (1), Gavarrón (3), Gerrero (1), Gesa (1), Gil (3), Gila (1), Giner (3), Ginestal (1), Gojo (1), Gomes (13), Gonbau (3), Gonsales (8), Gonsalves (8), Gozo (1), Granyana (2), Gras (2), Guevara (1), Guilbert (11), Guillem (2), Guinart (1), Guterris (1)

Hantria (1), Heredia (1), Hernández (1), Hirles (1), Hurtado de Mendoza (1)

Jacob (1), Janer (1), Janquer (1), Javaloyes (1), Jea (1), Joan (7), Joana (2), Jordà (1), Jordi (3), Jover (2), Jufre (1), Julià (1), Julian (1), Jurado (1), Juseta (1), Just (2), Justo (1)

Lançà (2), Landa (1), Lara (1), Leo (1), León (1), Leonador del Castillo (1), Leonart (1), Leonor (2), Leyna (1), Leyva (1), Liesón (1), Liminyana (25), Linares (2), Liqueu (1), Livelles (1), Llàjer (1), Lloazes (12), Llobet (6), Llobrech (2), López (34), Lloret (1), Lluch (1), Lluna (1), Loís (1), Lorca (2), Loscos (1), Luguian (1), Luli (1), Luquan (1)

Maça (7), Maça de Lisana (5), Macià (2), Maestre (1), Magastre (1), Maldonado (2), Malla (1), Manbella (1), Manobiesa (1), Manobrega (1), Manreza (16), Manrich (1), Manrique (2), Mansebon (1), Manyarel (1), Mar (1), Marades (1), March (4), Marco (2), Março (1), Marfà (1), Marí (2), Marín (1), Marines (1), Marrades (2), Martí (44), Martines (36), Martó (1), Masa de Lasana (1), Mascó (1), Masio (1), Masquefa (37), Mateo (1), Maucio (1), Mazón (1), Meca (1), Medina (4), Mena (2), Menargues (4), Mendes (2), Mendo (1), Mendoza (1), Mengual (1), Mercader (1), Merino (1), Meseguer (2), Mestre (1), Metge (1), Milacre (1), Miquel (1), Mira (1), Mirabel (1), Miracle (1), Miralles (1), Miranda (2), Miravete (1), Miró (16), Mirón (1), Modesis (1), Molina (5), Molins (10), Molsos (1), Monblanch (4), Moncada (1), Moncayo (1), Monejano (1), Monllor (1), Monsí de Castanyeda (22), Monsoriu (1), Montagut (5), Montanyés (2), Montargull (1), Montesinos (1), Monteza (1), Montiel (3), Montoya (1), Monuera (1), Moñino (1), Móra (4), Moral (1), Morano (1), Morant (1), Morell (1), Moreno (6), Morera (1), Mores (1), Morrelles (19)

Moya (3), Mula (3), Munar (1), Muñyós (14), Mur (1)

Nàgera (1), Naranjo (1), Navarro (6), Norma (2)

Ocanya (2), Ofrasia (1), Olivares (3), Oliver (3), Ontinyent (8), Orell (1), Orient (1), Oronell (2), Ortega (1), Ortí (1), Ortis (18), Orumbella (11)

Pablo (1), Pablos (1), Paco (1), Páez (1), Palafoix (2), Palau (1), Palazón (1), Palencia (1), Palomar (2), Palomares (4), Paracos (1), Paredes (1), Pareja (1), Parres (1), Partero (1), Pas (1), Paso (1), Pascual (3), Pastor (1), Pau (1), Payà (1), Pedraza (1), Pedró (1), Pedrós (2), Pellicer (1), Penyalver (1), Peralta (1), Pere (1), Perellós (1), Perera (1), Peres (26), Peres (44), Peris (3), Perpinyà (1), Pertusa (1), Peso (1), Phelipe (1), Picornell (1), Pimentel (1), Pimenter (1), Pinar (1), Pinzela (1), Pisana (2), Pisano (1), Plaça (2), Plasentu (1), Pons (6), Porta (1), Portela (1), Portes (1), Portilla (1), Pozo (1), Prats (10), Preses (1), Pròxita (2), Puig (2), Puig-Salt (1), Puixmarín (1), Puixmarits (1), Pujalt (1), Pujalte (1), Puxvert (1)

Quiles (1), Quintana (1)

Rabaça (5), Rales (1), Ramis (1), Ramos (1), Rauzell (6), Remires (2), Remiro (3), Rey (1), Reyes (1), Riardi (1), Ribalda (1), Ribell (1), Ribera (1), Ricardos (1), Ricart (1), Riera (4), Río (1), Riopa (1), Ríos (1), Ripio (3), Riudons (2), Riudota (2), Rius (7), Ro (1), Robustez (1), Roca (18), Rocafull (18), Rocamora (28), Roda (1), Rodrigo (5), Rodrigues (8), Roig (1), Roís (64), Rojas (2), Romero (1), Ronsesvalles (3), Ros (1), Rosell (21), Rovera (4), Rius (3), Rubes (2), Rubí (1), Rufart (1), Ruis (3)

Sabater (1), Safis (1), Saavedra (1), Sala (2), Salazar (2), Salcedo, (2), Salsereño (1), Samora (1), Samorano (1), Sanches (21), Sancho (2), Sans (12), Santàngel (7), Santoya (1), Sapata (1), Saranyana (1), Satorre (1), Saurina (1), Savall (4), Savallos (1), Saydia (1), Segarra (2), Segura (1), Selva (1), Sent Mateu (1), Sentasília (1), Sentcreu (1), Sentelles (1), Serafó (1), Serelles (1), Serero (1), Serra (2), Serrano (1), Sesplanes (2), Siles (1), Silvestre(10), Simó (3), Sirera (1), Sisternes (2), Sobradil (1), Sobrino (1), Solà (3), Solanes (1), Solaques (1), Soler (32), Soriano (1), Soto (2), Sotol (2)

Talavera (1), Tallada (2), Tallaferró (1), Taragó (1), Tarí (1), Tàrrega (3), Tasca (1), Tauran (1), Tavia (1), Tejada (2), Tellada (1), Terol (5), Terola (1), Terrés (6), Teruel (1), Thona (1), Togores (27), Toledo (1), Tolores (1), Tolosa (1), Tomàs (2), Tor (1), Torà (4), Torner (2), Torre (6), Torregrosa (1), Torrent (1), Torrente (1), Torres (6), Tramullàs (1), Trepanes (1), Traver (1), Tribes (4), Trilles (1), Tronchoni (1), Truells (1), Trullols (2)

Unalles (1), Urgell (1)

Vaellà (1), Valdecanyas (1), Valent (1), Valentí (1), Valetterra (1), Valladolid (1), Vallejo (1), Valliviesca (1), Valverde (1), Varasí (1), Vayllo (1), Vega (1), Ventura (1), Vera (2), Veray (1), Verdín (1), Verdú (2), Verge (1), Vermell (1), Vespasiano (1), Vicente (3), Vich (3), Vidal (9), Vigné y Manrique (1), Vigué (1), Vila (1), Vilafranca (20), Vilanciano (1), Vilanova (4), Vilar (1), Vilaraza (1), Villafranca (4), Villanova (1), Villegas (1), Vimbodí (1), Viscaïna (1), Visel (1), Visent (1), Viudes (11), Vives (5), Volpelleres (1)

Xàtiva (5), Xea (1), Ximenes (17), Xuares (2)

Yago (2), Ybanyes (15), Yllescas (1), Yvars (1)